

Memleket yangın yeri. Bir tarafta savaş. Hem içerde hem de dışarda. Öldürmeye, her şeyi yok etmeye devam ediyor. Yalnızca insanı, canlıları ve yapıları değil, tarihsel olarak ortaklaşmış duyguları, değerleri de bozuyor, yıkıyor, tersine çeviriyor. Yakın zamanda bitecek ya da şiddeti azalacak gibi de görünmüyor. Yarattığı acılar hem içerik hem de etkilediği insan sayısı olarak her geçen gün artıyor. Hele ki zihinlerdeki, yüreklerdeki tahribatlarının bizlere neler yaşatacağını daha şimdiden tam olarak bilebilmek de oldukça zor. Diğer tarafta, 15 Temmuz asker kalkışması gerekçeli devletin yeniden inşa edilme faaliyeti hız kesmeden devam ediyor. Kamu emekçilerinin her kesimine yönelik büyük bir tasfiye furiasıyla birlikte, kamu kurumlarında yıkım ve yenisini inşa etme çabası eş zamanlı olarak yürütülüyor. Sayılar her geçen gün artıyor olmakla birlikte, 40 bin kişi gözaltına alındı, 20 bin kişi tutuklandı, asker, öğretmen, memur, öğretim elemanı, doktor, hemşire 43 bin kamu emekçisi işten çıkartıldı, 80 bin kamu çalışanı açığa alındı, 30 TV, 35 radyo, 45 gazete, 15 dergi, 29 yayınevi, 3 haber ajansı kapatıldı, 100 gazeteci gözaltına alındı, 37 gazeteci tutuklandı, 31 belediyeye kayyum atandı. 15 Temmuz'un asker ve kamu çalışanı muhatapları olarak gösterilenlere yönelik işlemler bütün hızıyla devam ederken, olayın siyasi boyutu ile ilgili herhangi bir açıklama bugüne kadar yapılmadı. Suskunluk, sessizlik hâkim. Yetkililer tarafından resmi olarak açıklanmış herhangi bir bilgiye sahip değiliz. Darbe girişimi olarak tanımlanan olayın siyasi bileşenleri kim ve nerede? Bu girişim başarılı olsaydı bir kısım asker ve sivilin planlanmış olan amaçları görevlerle ilgili listelerin ele geçirildiği söylenip, tutuklamalar

yapılmasına karşın, kurulacak darbe hükümetinin üyeleri, cumhurbaşkanı-başkanı, üst düzey bürokratları vb. kimlerin olacağıyla ilgili olarak sır perdesi, tabii ki bizler için, aralanmış değil. Acaba bizlerle paylaşmaktan utanılan kocaman bir 'kandırılmışlık' mı var yine. Büyük bir merakla yanıt beklemeye devam etmek zorunda bırakıldık.

Yukarıda paylaştığımız genel siyasi durum ve yaşam hakkı ihlalleri günlük hayatın bütün bileşenlerinin üzerini örtmüş durumda. Bakanlıkların personel durumuyla ilgili cadı avı dışında görev-hizmet alanlarına yönelik faaliyetleri ve bu alanların durumu ile ilgili hemen her şey ilgi dışında tutuluyor. Eğitimde, kentsel dönüşümde, otoyol ve köprülerde, madenlerde, inşaatlarda, sağlıkta neler olduğu konusu neredeyse gündem dışı. Sağlık Bakanlığı sağlık hizmetlerinin durumuna ilişkin her yıl yayımladığı Sağlık İstatistikleri Yıllığını, 2015 yılı için on aydır yayımlamadı. Yalnızca, Eylül ayının son günü, mesainin bitimine birkaç saat kala konuyla ilgili bir Haber Bülteni yayımladı. Yukarıda sözünü ettiğimiz kargaşada gözden kaçırmamak için bültende yayımlanan bazı verileri ve analiz sonuçlarımızı paylaşmak istiyoruz.

Verilerin gerçekliğini tartışmayacağız. Bilindiği gibi Bakanlık, Recep Akdağ'ın ilk döneminde sessiz sedasız tanım değişikliğine gitmek de dâhil birçok yolu kullanıp bebek ölümünün büyük bir hızla kendileri döneminde düşürüldüğünü, yurtdışından ortaklar da edinerek, göstermek istemiş bununla birlikte, gerçeğin önemli farklılıklar taşıdığı ortaya çıkartılmıştı. Bebek ölüm hızını düşürmeyi, tanımla itibariyle, bebeklerimizin birinci doğum günlerini görmeden ölmelerini engellemeyi kim istemez. Ancak bunu sağlayabilmek için eşitlikçi ekonomik ve

sosyal politikalarla birlikte sağlık hizmetlerinin parasız olması, herkesin gereksinimi olan hizmeti kullanabilmesi, sağlıkçıların sorumlu oldukları insanların evlerinde, çalışma yerlerinde de ekip olarak hizmet sunabilmesi gerekiyor. 'Yoksul' Küba'da olduğu gibi. Nüfus başına Küba'nın iki katına yakın daha fazla gelire sahip Türkiye'de (5880 ve 10830 USD) bebek ölüm hızı Küba'nın yarısı kadar olması beklenirken, bırakın aynı olmayı neredeyse iki katı (binde 4.0 ve 7.6) kadar. Bizde Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere siyasi iktidar on yılı aşkın bir süredir bu sorunun nedeni ne, çözümünü için ne yapalım diye sormuyor bile. Aksine sayılarla rezil olmayalım, hemen her şey düzgünmüş gibi görünsün kaygısı ve uygulaması hâkim. Hâl böyle olunca veri düzeltmesi ya da sayılarla oynama gözlerden kaçırılıyor. Bununla birlikte, gerçekle ilgili ipuçları ilgisizinin gözüne acıtmadan batıyor.

Bültendeki verilere göre Türkiye'de bebek ölüm hızı 2015 yılında bir önceki yıla göre değişmemiş. Aynı kalmış. Hem 2014 hem de 2015 yılında ülke genelinde canlı doğan bin bebeğimizden 7.6'sı birinci doğum gününü göremeden ölmüş, kaybetmişiz. Buna karşın, durum ülke genelinde, iller özelinde birbirinden oldukça farklı. Örneğin, Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli, Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerimizden oluşan ve Ortadoğu Anadolu Bölgesi olarak adlandırılan yöremizde bebeklerimiz arasında ölenlerin payı bir önceki yıla göre %9.4'lük artış göstermiş ve binde 11.6'ya yükselmiş. Aynı şekilde, Bayburt, Erzincan, Erzurum, Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerimizi kapsayan ve Kuzeydoğu Anadolu olarak adlandırılan bölgemizde de %7.8'lik bir artışla binde 11.0'e çıkmış. Verilerin bütününe dikkatlice bakınca bebeklerimizin önemli bir bölümünü birinci aydan daha

büyükken, dolayısıyla önlenabilir nedenlerle kaybettiğimizi de görebiliyoruz. Bununla birlikte, anımsamamızda yarar var; bu rakamların her biri bir tane bebeğimiz. Her birini büyük hayâllerle aylarca karnında taşıyan ve doğuran bir annesi var, ailesi var. Anlatmaya yeter mi bilinmez ama her biri canımız, ciğerimiz.

Bakanlığın 2015 yılı tamamlandıktan on ay sonra paylaştığı verileri bazı analizlerle de değerlendirdik. Örneğin hız oranı hesaplayarak Türkiye'nin bölgeleri arasında bebek ölüm hızı farkının varlığını ve düzeyini inceledik. Türkiye'de 2014 yılında bebek ölüm hızı en iyi olan bölge (Doğu Marmara, binde 5.4) ile en kötü olan bölge (Güneydoğu Anadolu, 11.6) arasındaki fark 2.15 kattı. Diğer bir ifadeyle, 2014 yılında Doğu Marmara Bölgesi'nde (2014 yılında bebek ölüm hızı en iyi olan bölge) birinci doğum gününü göremeden ölen bir bebeğimize karşılık, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (2014 yılında bebek ölüm hızı en kötü olan bölge) 2.15 bebeğimiz öldü. Bu durum 2015 yılında, 2014 yılına göre yaklaşık %2'lik bir artış gösterdi. Türkiye'de bebek ölüm hızı en iyi olan bölge (Batı Marmara, binde 5.3) ile en kötü olan bölge (Ortadoğu Anadolu, 11.6) arasındaki fark 2.19 katına yükseldi.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1994 yılında paylaşılan sağlıkta eşitsizliklerin gösterilmesine ilişkin bir başka hesaplama daha var. Amaç önlenabilir olan, diğer bir ifadeyle, pisi pisine ölümleri hesaplamak. Hesaplamanın adı, topluma atfedilen risk. Topluma atfedilen risk hesaplanarak, sağlık hizmetlerine doğrudan müdahale etmeden, yalnızca toplumsal eşitsizlikleri ülke geneli için durumu en iyi olan bölgenin seviyesine düşürebildiğimizde ölmüş olan bebeklerimizin ne kadarının ölümünü önleyebilecek olduğumuzu ortaya koyuyor. Sağlık Bakanlığının verilerini kullanarak yaptığımız hesaplamada bebek ölümleri için 2014

yılında topluma atfedilen riski %28.9 olarak hesapladık. Başka bir ifadeyle, Türkiye'de 2014 yılında ölen her yüz bebeğimizden yaklaşık 29'u önlenabilir nedenlerden, yani pisi pisine ölmüş. Ancak, bebek ölüm hızı aynı kalsa da pisi pisine ölümler, 2015 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık %5 artarak %30.3'e yükselmiş.

Sağlık Bakanı Recep Akdağ, 2015 yılı sonunda gerçekleşen ve sandıktan çıkmış-seçilmiş başbakan ile bazı bakanların değiştirilmesiyle sonuçlanan 'hükümet-başbakan darbesi' sonrasında ikinci defa yeniden Sağlık Bakanı oldu. Bugünlerde de hangi personelin hangi bankada hesabı var, hangi sendikaya üye vb. kriterler üzerinden cadı avı yürütüyor. Yerlerine acaba kimleri atıyor, alıyor ayrı bir soru. Fakat bebeklerimiz pisi pisine ölmeye devam ediyor. Kendisine bu aşamada açık çağırımızı, "cadı avından vazgeç, bebeklerin pisi pisine ölmesiyle, esas işinle ilgilen" olarak iletiyoruz.

Hakem Kurulu olarak 15 Temmuz sonrasındaki ilk toplantımızı 6 Ağustos günü yapmış ve gelecek toplantımızda Danışma Kurulu üyelerimizle birlikte, "15 Temmuz 2016 sonrasında devlet yeniden kurulurken yapılabilecekler-yapabileceklerimiz" başlıklı bir yuvarlak masa toplantısı gerçekleştirmeyi planlamıştık. Toplantımızı 24 Eylül'de gerçekleştirdik. Toplantı içeriği oldukça zenginleştiriydi. Asker kalkışması öncesinde dünya ve Türkiye'de siyasal durum yanı sıra, o gece yaşananlar ve ardından yetkililer tarafından adeta nefes almaksızın ardı ardına getirilen düzenlemelerin gerçek hedeflerinin ne olduğu ve yapabileceklerimizi hemen bütün ayrıntılarıyla paylaşabildik. Toplantımızın ses kayıtları çözümleniyor. Dosya konulu sayılarımız arasında bulduğumuz ilk fırsatta yayımlamak istiyoruz. Özetle paylaşmak gerekirse, emekten yana, barıştan yana işimiz oldukça zor. Bununla birlikte, ortak mücadeleyi örgütleyebilir ve hayata geçirebilirsek

umut her zamankinden daha fazla diyebiliriz.

Bu sayımızın dosya konusu "Evrimsel Tıp". Evrimin varlığı konusunda şüphesi olmayanlar, günümüzden bir iki on yıl önce hem tıp eğitiminde hem de sağlık hizmetlerinin içeriğinde evrimin yarattıkları ve yaratacaklarına yer vermemiz gerektiğini yazmaya başlamışlardı. Tartışmalar bir süredir ülkemizde de yaygın olmasa da yapılmaya başlandı. Genellikle ilgili metin ve kitapların çevirisine dayalı bilgilendirmeler öne çıktı. Toplum ve Hekim Hakem Kurulu da 2015 yılının ilk toplantısında bu başlıkta bir dosyanın hazırlanması kararı aldı ve tıp eğitimi konusundaki çalışmalarını da tanıdığımız Cem Terzi arkadaşımızla konuyu paylaştık. İlk aşamada dosya içeriğiyle ilgili olarak okuyucu özelliklerimizi dikkate alan bir çalışma yürüttük. Ana hatlarıyla belirlenen kapsamdan sonra Cem arkadaşımız konunun temel bilimler alanındaki önde gelen sahiplerinden Ergi Özsoy ve Battal Çıplak hocalarımızın çalışmaya katılmasını sağladı ve dosya editörlerimizle Kasım 2015'de İstanbul'da yeniden bir araya gelerek amaç ve hedefleri gözden geçirdikten sonra kapsamlı bir planlama yapıp yurtiçi ve yurtdışındaki yazarlardan makale talebine başlandı. Çok emek verdiler, yazarlara, bize sabır gösterdiler ve "Evrimsel Tıp" dosyamız planlandığı gibi iki sayımızda yayımlanabilecek bir içerikte, hedeflenen tarih ve kapsamda hazır hale geldi. Konuyu ülkemizde hemen hemen bütün boyutlarıyla okurlarımızla paylaşma olanağını sağlayan dosya editörlerimize ve yazarlarımıza bir defa daha teşekkür ediyoruz.

Bilimsel bilgi üretebilmek bir yöntem işidir. Her türden inanç ve aşkın öznenin yokluğu bilgisinin inkar edilmemesine mahkumdur. Evrimsel Tıp dosya yazılarımızın tıp eğitimi ve sağlık uygulamalarında da bu hedefle katkı sunmasını diliyoruz. Sevgi ve saygılarımızla.